

sistema financiranja regionalnih arhivov. Občinske kulturne skupnosti so namreč zahtevale dokazovanje dela arhiva na območju vsake od njih posebej, kar je vodilo v drobitev dela in parcialno forsiranje del, le da je bilo ustvarjeno zadovoljivo mnenje o delu arhiva pa četudi je šlo to na škodo kvalitete dela.

Moti nas, da se v analizi ne omenja raziskovalna dejavnost arhivov na področju zgodovinopisja. Pogosto se zmotno poudarja družbeni pomen ostalih ustanov s področja varstva kulturne dediščine, ki naj bi bil večji v primerjavi z arhivi, in se pri tem sklicuje ravno na raziskovalno dejavnost teh ustanov. Nič kolikokrat je bilo poudarjeno, da je v arhivih potrebno tudi raziskovalno delo, povezano s strokovnim delom na arhivskem gradivu, ker je to eden izmed pogojev za pospeševanje neoporečnega vrednotenja dokumentarnega gradiva in strokovne obdelave. Raziskovalna dejavnost delavcev v arhivih na področju zgodovinopisja ni ravno tako majhna. Razvidna je iz publikacij arhivov, še v večji meri pa iz drugih strokovnih publikacij, zbornikov in podobnih objav, pri katerih sodelujejo delavci arhivov. O tem govori tudi bibliografija, ki jo prinaša strokovno glasilo Arhivi.

V zvezi s prikazom Arhiva SR Slovenije v analizi bi imeli naslednjo pripombo. Rečeno je, da ima Arhiv SR Slovenije v vlogi nacionalne naloge evidentirati arhivsko gradivo drugih držav, ki zadeva Slovenijo. To trditve bi bilo potrebno popraviti tako, kot je navedeno v 94. čl. zakona o naravnih in kulturni dediščini in kakor se tudi dejansko izvaja. Vsi arhivi, vključno z Arhivom SR Slovenije, popisujejo oz. evidentirajo arhivsko gradivo, ki je zunaj območja SR Slovenije in v tujini in zadeva njihovo območje. Arhiv SR Slovenije pa vodi evidenco tega gradiva. To evidenco podrobneje opredeljuje pravilnik o sestavi in vodenju evidence arhivskega gradiva.

V poglavju, kjer je govora o pravnem varstvu arhivskega gradiva, se omenja v zvezi s pravilnikom o strokovni usposobljenosti delavcev družbenih pravnih oseb ter članov društev, ki delajo z dokumentarnim gradivom, študijsko gradivo, ki ga morajo ti delavci obvladati. Ohjavil ga je Republiški komite za kulturo (omenimo naj, da je že pošlo). Dodali bi, da je Zgodovinski arhiv Ljubljana skupaj z Zvezo kulturnih organizacij Slovenije in Zvezo kulturnih organizacij mesta Ljubljane objavil še poseben priročnik za delo z dokumentarnim in arhivskim gradivom društev (1986).

Pri usmeritvah, ki so navedene v sklepnem delu analize, pogošano nalogo, da se opravi razmejitev pristojnosti med arhivi na eni ter muzeji in knjižnicami na drugi strani. Posebej pa nas moti, da se v usmeritvah vse naloge obravnavajo enakovredno. Izpostaviti bi bilo namreč treba problem prostorov. Žal moramo ponovno poudariti: če naj arhivska dejavnost sploh funkcionira, morajo imeti arhivi ustrezne depoje in delovne prostore. Pri tem je treba vedeti, da so prostori za arhive po svoji funkciji le delno prostori za dejavnost. V prvi vrsti so to sredstvo za vzdrževanje kulturnega oz. zgodovinskega spomenika. Organizacijska in normativna prizadevanja so bila stalno naravnana na to, da se reši vprašanje prostorov za arhive. Še danes pa večina občin misli, da je opravila svojo dolžnost, če ponudi arhivu neko opuščeno šolo ali pa kak drug opuščen objekt, po možnosti celo zunaj kraja sedeža arhiva. Če ne bo prišlo do koordinirane akcije za ureditev vprašanja prostorov za arhive, vodene iz republike, si ni mogoče predstavljati bistvenega izboljšanja arhivske dejavnosti. Glede podatkov o skladiščih arhivov v analizi pa moramo opozoriti na to, da so zelo varljivi. Pogosto ne gre le za nefunkcionalne rešitve, slabo zavarovane ali celo nezavarovane prostore, marveč tudi za prostore, v katerih je gradivo naravnost ogroženo ali pa se dela škoda na njem. Za večino arhivskih skladišč Zgodovinskega arhiva Ljubljana zunaj Ljubljane naj dodamo še to, da ni poskrbljeno niti za minimalne higienske pogoje za delo v njih. Tudi v analizi kulturnih dejavnosti v SR Sloveniji v obdobju 1980–1988, o kateri je bilo govora na seji skupščine Kulturne skupnosti Slovenije dne 22. decembra 1988, je stanje vse preveč optimistično prikazano. Prenaslanje gradiva iz depojev enega arhiva v depoje drugega, pa je rešitev, ki se navadno uporablja le ob naravnih katastrofah.

Za sklep naj poudarimo, da je analiza opozorila na pomanjkljivosti in probleme v arhivski dejavnosti ter da nakazuje rešitve. V primerjavi z ostalima dvema deloma analize o naravnih in kulturni dediščini ter o njenem varovanju, tretji, to je arhivski del, v bistveno večji meri posega na področje strokovnega dela. Želeli bi zato, da se konkretneje upredelijo rešitve tudi glede pogojev delovanja arhivov.

Poročilo o obisku v praških arhivih

Marija Oblak—Čarni, Peter Ribnikar

Na osnovi 64. člena programa kulturnega sodelovanja med SFR Jugoslavijo in Čehoslovaško socialistično republiko sva v dneh 9. do 19. januarja 1989 obiskala praške arhive.¹ S češke strani je obisk organizirala Arhivska uprava ČSR v Pragi. Po predhodno predloženem programu sva nameravala obiskati Osrednji državni arhiv ČSR, Literarni arhiv, Arhiv Karlove univerze, Arhiv češke visoke tehniške šole in Osrednji arhiv Čehoslovaške televizije v Pragi. Gostitelj zaradi selitve arhiva Visoke tehnične šole tam obiska ni mogel organizirati, zato je z najinim soglasjem vključil v program Državni oblastni

arhiv v Pragi in Filmski arhiv Čehoslovaškega filmskega zavoda. Za organizacijo in koordinacijo študijskega programa je zavzeto poskrbel namestnik direktorja (bivše) Arhivske uprave dr. Jozef Maršal ob pomoči dr. Františka Šuchme.

Arhivska uprava ČSR je na osnovi splošne "perestrojke" v ČSR v reorganizaciji. Trenutno se imenuje Oddelek za vodenje arhivov v Odseku za arhive in notranjo upravo Ministrstva za notranje zadeve in življenjsko okolje ČSR, civilno-pravna skupina. V dneh najinega bivanja v Pragi še ni bil povsem razčiščen njegov pravni sta-

tus in so o njem na pristojnem ministrstvu še razpravljali. Na arhivski upravi sva se pogovarjala o sodelovanju med slovenskimi in češkimi arhivisti, o izmenjavi strokovnjakov in delovnih izkušenj na področju arhivistike, mikrofilmanju dokumentov in izmenjavi mikrofilmov, izdelavi projektov evidentiranja virov za zgodovino Slovenije in Jugoslavije v čeških arhivih in o evidentiranju virov za zgodovino Čehoslovaške v jugoslovanskih arhivih. Direktor arhivske uprave dr. Pavel Rafaj je predlagal sklenitev sporazuma o tem, kot ga že ima Čehoslovaška z nekaterimi državami. Odgovorila sva mu, da bova to predlagala Svetu za koordinacijo dela arhivov SFRJ v razpravo, ker bi bilo zelo koristno, da bi tak sporazum sprejel v svoj delovni program. Ko sva mu omeli našo željo, da bi izpeljali v najbližnji bodočnosti program evidentiranja slovenskih in jugoslovanskih študentov in doktorjev na praški univerzi ter nato pregled njihovega delovanja in njihovega vplivanja na dogajanja v domovini, je pripomnil, da bi v tak program lahko vključili tudi univerzitetne arhive, če sino za to zainteresirani.

Biblioteko Glavne arhivske uprave nama je predstavila dr. Jana Pražakova. Svoj knjižni fond dopolnjujejo predvsem z zamenjavami. Revije zamenjujejo s 110 arhivskimi institucijami v svetu. Bibliografijo pa objavljajo vsaka tri leta v svoji reviji Zbornik arhivnih praci. Zadnja je iz leta 1987. (Revija je tudi v knjižnici Arhiva SR Slovenije.) Ob koncu obiska sva se srečala še s strokovnjakom za arhive javnih institucij dr. Tomasom Fialo, ki nama je razložil njihovo prakso z dokumentacijo zdravstvenih ustanov. Dal nam je tudi primerke Instrukcije za izločanje v zdravstvenih ustanovah, ki so jo na Češkem objavili leta 1980.

Osrednji državni arhiv ČSR v Pragi. Arhiv ima osem oddelkov. Uprava je pri drugem oddelku na Karmelicki 2. Obiskala sva prvi in drugi oddelk.

Prvi oddelk je na ulici Obrancu miru 133, v zgradbi, ki je bila leta 1933 zgrajena namensko za arhiv in kjer ima danes sedež tudi Glavna arhivska uprava. Tu hranijo gradivo iz obdobja fevdalizma. To je najstarejše gradivo, ki začenja s arhivom Češke krone, ki sega v leto 1158. V čitalnici sva pregledovala pred štirimi leti evidentirane listine, ki se nanašajo na naše ozemlje v fondu Češki veliki prior malteškega reda. Ker so v zadnjem času izdelali nov inventarni popis, listine na novo oštevilčili, urbarje pa na novo tehnično opremili — vložili v nove arhivske škatle, sva morala naš seznam dopolniti z novimi citati. Pri tem nama je pomagala vodja čitalnice Eva Štrajnova. Pri pregledovanju inventarnega popisa listin sva poleg že evidentiranih odkrila še 8 listin, ki zadevajo naše ozemlje (Ptuj, Ormož). Popisala sva jih in dodala k spiskni za mikrofilmanje.

Arhivske depoje prvega oddelka adaptirajo in posodablajo. Doslej so uredili prostore za hranjenje listin. Opremil so jih z lepini, sodobnimi arhivskimi policami in onarami za obešanje listin, ovitili v folije iz melinexa (nizozemske znamke, ki ga uvažajo iz Zvezne republike Nemčije). Grade pa še tri podzemne komore, v katerih bodo pripravili najidealnejšo klimo za hranjenje listin Češke Krone. Zgledovali so se delno po arhivski zgradbi v Frankfurtu, delno pa sami grade po svoje (za izgradnjo posebnega depoja za arhiv Češke krone se je predvsem zavzel pred dobrim letom umrl strokovnjak dr. Hrubí). Skladišče bo vamo pred atomskim orožjem, bo brez plesni in brez prahu. Vstop vanj bo mogoč pod posebnimi pogoji. Takega danes ni še nikjer, nama je zatrnila dr. Alena Pozderova, ki nas je vodila po depo-

jih in po zahtevnem gradbišču. Seznanila naju je tudi s stanjem zaščite listin Češke krone. Del listin so sredi petdesetih let restavrirali, vendar se je izkazalo, da je bila pri tem napravljena velika škoda. Pergamentne listine sedaj postajajo rdečkaste. Konservatorji iz njihovega laboratorija s strokovnjaki Karlove univerze še raziskujejo, kaj je temu vzrok. Proces so ustavili, ne obvladajo pa še popolnoma postopka ponovnega beljenja in ne poznajo še njegovih posledic. Naredili so poskuse na triplikatih in duplikatih in jih sedaj opazujejo. Poleg centralnega restavratorskega laboratorija na Karmelicki so zaradi dela z listinami ustanovili manjši laboratorij tudi v prvem oddelku, ki pod vodstvom restavratorja dr. Snižeka poleg ostalih konservatorskih del pripravlja tudi listine za slanjevanje v folijali melinexa.

Konservatorica Julija Kopecka (srednja šola) pa nama je prezentirala delo s pečati. Po umivanju z blagim tekočim milom jih zaradi zaščite premažejo s propolisom, raztopljenim v alkoholu. Če so se odgovorni arhivisti odločili, da je treba pečat dopolniti, kar delajo le v primeru, če je zdrobljen, in da je treba delce zlepiti, to naredijo z voskom za nianso druge barve.

V drugem oddelku Osrednjega državnega arhiva na Karmelicki ulici št. 2 nama je namestnica direktorja dr. Helena Sykorova najprej predstavila arhiv. V tem osrednjem češkem arhivu hranijo poleg arhiva Češke republike tudi arhiv češkoslovaške federacije. Zaenkrat ga še niso ločili in tako ta arhiv prevzema gradivo upravnih organov ČSSR in ČSR. Arhiv hranijo na sedežu arhiva v veliki samostanski zgradbi ter v številnih dislociranih depojih. Za 75000 tm gradiva skrbi 97 delavcev. Imajo bogato knjižnico z okrog 140000 zvezki, fotografski in konservatorski laboratorij ter novi računalniški oddelk z dvema osebnima računalnikoma.

V sprenstvu dr. Sykorove sva si arhiv delno tudi ogledala. V konservatorskem laboratoriju sva zaradi bolniške odsotnosti delavcev videla le konserviranje listin, ki so jih v nekem obdobju lepili na platnene podlage. Konservatorica pečatov pa nam je prezentirala delo na odlični pečatov. Pozorna sva bila, da vsa dela opravljajo z domačimi, češkimi materiali. Pri tem sva se spomnila težav z uvozom takih materialov za domačo konservatorsko delavnico in si nekaj naslovov zapisala. V računalniškem oddelku delata dva arhivista. Na dveh osebnih računalnikih pripravljata evidenco obiskovalcev v arhivu od leta 1986 dalje, indeks k popisu časopisnih izrezkov iz šestdesetih in sedemdesetih let, ki so jih dobili z nekim arhivskim fondom ter evidenco ustvarjalcev arhivskega gradiva (indeks, podatki o njihovih predhodnikih, o materialu, kaj je prevzeto v arhiv, kaj je izloženo itd.). Uporabljajo program DBASE 2. Delo na računalnikih se je konj dobro začelo, a so na dosežene rezultate zelo ponosni in načrtujejo, da bodo vrsto nalog s pomočjo računalnika bolj in hitreje reševali. Mikrofilmano imajo vse gradivo I. kategorije. Delajo mikrofiše v treh primerkih, za študij, za depo in vamaostni izvod. Ker najnovejšega materiala še niso kategorizirali, načrtujejo, da ga bodo kategorizirali letos, ko delajo generalno inventuro arhivskega gradiva. (Inventuro opravljajo vsako deseto leto.) V čitalnici dajejo najdragocenejše gradivo v uporabo le v mikrofilmih (n. pr. Jožefinska merjenja, deželno desko, kataster).

Podrobneje sva se seznanila z njihovo založniško dejavnostjo. Izdajajo tri vrste publikacij: pripomočke za raziskave arhivskega gradiva, objave gradiva ter priložnice za materialno varstvo in strokovno obdelavo arhiv-

skega gradiva. V prvi seriji trenutno pripravljajo 3. zvezek pregleda arhivskih pripomočkov in drugih publikacij Osrednjega državnega arhiva v Pragi z bibliografijo arhivskih delavcev. V drugi vrsti publikacij so tiskane serije virov kot na primer Protifašistični in narodnoosvobodilni boj češkega in slovaškega naroda 1938–1945, ki jo pripravljajo skupaj z drugimi inštitucijami. Za določeno, navadno ožjo problematiko, n. pr. nacionalizacijo, zgodovino narodnega gledališča, izbrane dokumente kopirajo, pripravijo kratko študijo o temi s potrebnim znanstvenim aparatom ter nato vse skupaj nepovezano vložijo v mape. Take "publikacije" so pripomoček pri pouku v šolah, za študij, za popularizacijo arhivov in arhivske dejavnosti in za razstave. V seriji Metodika so v zadnjem času izšli štiri priročniki: odbiranje dokumentov, fizično ohranjanje dokumentov, izločanje ter temperatura in vlaga v arhivskih depojih. V tej seriji objavljajo tudi prispevke z nekaterih seminarjev, n. pr. referati s seminarja Skrb za arhivske fondove in zbirke (materialno varstvo) leta 1987; Informator Zpravodaj zv. 33 pa je posvečen izključno arhivskim zgradbam. Tega so izdali skupaj s podružnico Češke zveze za znanstveno in tehnično informiranje.

Občasno izdajajo Retroinformacije, namenjene ustvarjalcem arhivskega gradiva. V njih jih obveščajo, kaj je bilo narejeno na njihovem gradivu v arhivu, koliko in kako je urejeno, kakšna informativna sredstva so izdelana in drugo. Izdajateljska dejavnost je odvisna od finančnih sredstev, ki jim jih navadno primanjkuje, zato se poslužujejo cenениh razmnoževalnih tehnik.

Izmenjali smo nekaj novejših arhivskih publikacij. Posebno zanimivo pa je bilo delo v čitalnici arhiva. Dr. Sykorova nama je omogočila, da sva pregledala gradivo nekaterih arhivskih fondov, ki vsebujejo dokumente za zgodovino Slovencev. Gradivo sva naročila na osnovi popisa, ki ga že ima Arhiv SR Slovenije. Večina gradiva, ki sva ga želela, se nahaja v dislociranih arhivskih skladiščih, zato sva nanj morala čakati 3 dni. Pregledala sva gradivo naslednjih arhivskih fondov: Predsedstvo češkega namestništva za leto 1909 in 1910, Češkoslovaška sokolska župa, Češkoslovaški izvozni urad 1937–1939, Predsedstvo Ministrstva za notranje zadeve 1936–1940, Zveza društev agrarne mladine 1927–1934. V gradivu sva evidentirala dokumente, ki bi prišli v poštev za mikrofilmanje. Dogovorila sva se, da bo Arhiv SR Slovenije poslal seznam dokumentov za mikrofilmanje.

Literarni arhiv spomenikov narodne književnosti. Po programu sva želela pregledati arhivsko zapuščino dr. Matije Murka in korespondenco slovenskih književnih in drugih kulturnih delavcev s češkimi. Ker ima tudi ta arhiv svoje gradivo deponirano zunaj Prage, sva naročeno gradivo dobila na razpolago šele čez 6 dni.

Evidentirala sva predvsem korespondenco pomembnejših Slovencev z dr. Matijem Murkom in drugimi uglednimi češkimi kulturnimi in javnimi delavci, kot so n. pr. Fran Albreht, Oton Berkopec, France Bezlaj, Božidar Borko, Marja Borštnik, Anton Breznik, Zvonimir Bizjak, Metod Dolenc, Darko Černež, Gregor Črenošnik, Anton Debeljak, Frane Derganc, Metod Dolenc, Janko Glaser, Jože Glonar, Franc Grivec, Ivan Hribar, Matej Hubad, Fran Ilesič, France Kidrič, Milko Kos, Janko Kotnik, Fran Kovačič, Albert Kramer, Bratko in Ivan Kreft, Miha Maleš, Josip Mantuani, Rajko Nahitgal, Jože Plečnik, ki vsebuje tudi podatke o zvezah

s Čehoslovaško. Ker je zmanjkalo časa, sva pregledala le polovico naročenega gradiva. Delo bo treba nadaljevati, doslej že evidentirane dokumente pa mikrofilmati in s tem dopolniti vire za slovensko kulturno in politično zgodovino 19. in 20. stoletja. Dokumente nama je posredovala v čitalnici gospa Pokorna. Literarnemu arhivu sva poklonila naše publikacije, nred njihovi inventar Zgodovinskega arhiva Ljubljana za osebni fond Petra Grassellija, delo Marjana Drnovška.

Arhiv Karlove univerze v Pragi. V arhivu sva se pogovarjala z vodjem arhiva doc. dr. Karlom Litschem in dr. Mihaelom Svatošem. Pogovarjali smo se o potrebi sodelovanja pri izvedbi programa – študije o slovenskih študentih na Karlovi univerzi v Pragi in njihovem delu in vplivu na življenje doma. Dr. Svatoš je omenil, da so se že pred leti razgovarjali o podobnem programu in da potem ta ideja ni bila izvedena. Predlagal je, da se ta program ponovno obudi, oni so pripravljani sodelovati. Pritegne naj se tudi arhivska služba v Sloveniji. Dr. Svatoš nama je pripravil za ogled nekaj vrsti gradiva, v katerem so podatki za zgodovino Slovencev ter stare insignije Karlove univerze. Docent dr. Karel Litschl nama je izročil več njihovih publikacij, midva pa sva mu predala nekaj novejših publikacij Arhiva SR Slovenije. Tudi tu sva želela pregledati nekaj gradiva. Dovolili so nama, da sva delala v depoju. Pregledala sva štiri knjige doktorjev Karlove univerze v Pragi in evidentirala Slovence, ki so promovirali na tej univerzi v letih 1917–1927. Poleg tega sva pregledala dve knjigi vpisanih študentov na Pravni fakulteti Karlove univerze. Iz evidentiranih podatkov je razvidno, da je bilo na Karlovi univerzi v Pragi promoviranih v teh letih 88 doktorjev pravnih ved, medicine in filozofije, med njimi: Lojze Brenčič, Josip de Gleria, Marija Fink, Anton Goričar, Jožef Gosliša, Igo Gruden, Josip Hebein, Franjo Kogoj, Ferdo Kozak, Božidar Lavrič. Frane Mesesuel, Franta Mis, Mavricij Neuberger, Albin Ogris, Stanko Pušenjak, Vladimir Rybař.

Osrednji arhiv češkoslovaške televizije. Arhiv vodi Vit Charous, diplomirani pedagog. Z njim smo se pogovarjali o organizaciji arhivske službe na televiziji, arhivskih strokovnih problemih in o sodelovanju z zgodovinskimi arhivi. V razgovorih sta sodelovali še Jarmila Holcova in Ljudmila Železna ter dr. Jozef Maršal.

Zanimala sva se za vodenje evidene o filmskih in magnetnih zapisih, ki nastajajo pri delu televizije, valorizaciji teh zapisov in materialno varovanje avdiovizualnih zapisov. Vit Charous je povedal, da hranijo svoje avdiovizualne zapise na trakovi, in sicer v posebnih plastičnih škatlah dveh dimenzij, v eni škatli do 3100 tm traku. Svoje arhivsko gradivo hranijo deloma na sedežu arhiva, deloma pa na dislocirani lokaciji. Za vse zapise vodijo kartotečne evidence. Evidence o posameznih zapisih nastavijo že uredništva posameznih oddaj, ki jih predajo nato v osrednji arhiv, ta pa jih dopolni z ustreznimi podatki v kartoteki. Če osrednji arhiv ne dobi podatkov od uredništva, jih zbere sam in vpiše v evidence. Pričeli so že z računalniško obdelavo evidene avdiovizualnih zapisov. Imajo osebni računalnik in program, ki ga razvijajo in dopolnjujejo. Na naše vprašanje, če vodijo dva primerka avdiovizualnih zapisov (arhivski primerek in primerek za predvajanje), so povedali, da hranijo le en zapis, ki ga nato po potrebi uporabljajo tudi za predvajanje, oziroma iz njega presnamejo na kaseto tisti del, ki ga potrebujejo za predvajanje. Tudi pri njih veliko zapisov zbrisejo, ker trako-

ve, oziroma diske potrebujejo za zajetje novih zapisov. Za brisanje zapisov – trakov obstaja posebna komisija iz predstavnikov uredništev in osrednjega arhiva televizije. Ta komisija izdelava popis avdiovizualnih zapisov za uničenje in ga predloži v potrditev Arhivski upravi ČSR, kar pa je zgolj formalnost, ker arhivska uprava zmeraj da pristanek za uničenje predloženih zapisov. Posebej sva se zanimala za ohranjanje avdiovizualnih zapisov na filmskih trakovih oziroma za presnemanje magnetnih zapisov na filmski trak. Povedali so, da je filmski trak varnejši in trajnejši zapis kot magnetni, vendar pri njem velja, da je magnetni zapis lahko arhivski zapis, pa čeprav zaenkrat velja, da je obstojnost takega zapisa le dvajset let. Za ohranjanje zapisov bodo morali poskrbeti za pravočasno presnemanje posameznih trakov oziroma zapisov. Arhivu SR Slovenije so dali vzorec obrazcev o vodenju njihovih evidenc avdiovizualnih zapisov.

Filmski arhiv Češkoslovaškega filmskega zavoda. Filmski arhiv hrani prek 70 milijonov metrov filmskega gradiva in je po bogastvu svoje nacionalne proizvodnje peti največji filmski arhiv na svetu. Imajo pa tudi filme drugih provenienc, ki jih pridobivajo predvsem z zamenjavo. Za filmski arhiv skrbi 53 delavcev, filmski zavod pa zaposluje 140 delavcev. V arhivu sva se pogovarjala z vodjem arhiva Jiřijem Jankovcem in vodilnim strokovnjakom za filmsko gradivo dr. Vladimijem Opělo. Vodja arhiva Jiři Jankovec nama je na kratko podal zgodovino nastanka tega arhiva. Ustanovljen je bil leta 1943, ko je bila potreba za zavarovanje filmskega gradiva zelo aktualna. Številni češki filmski snemalci so takrat posneli velike količine dokumentarnih filmov, zlasti politične dogodke, dogodke ob bombardiranju zavezniških letal, dogajanja ob razpadu nemškega rajha oziroma o osvoboditvi Češkoslovaške leta 1945. Pridobili so zbirko filmov Tehničnega muzeja in številnih zasebnih zbirateljev in podržavljenih podjetij. Arhiv je danes samostojen zavod in od države ne dobiva finančnih sredstev za svoje delovanje. Država mu nudi podporo v tem, da imajo monopol za kopiranje filmov, razen tistih, ki nastajajo pri Češkoslovaški televiziji. Arhiv se samofinancira tudi z določki, ki jih ustvarja z dajanjem filmskega gradiva v uporabo številnim uporabnikom, domačim in tujim. Že štirideset let so člani FIAF – mednarodne federacije filmskih arhivov. Vladimir Opěla, dipl. kemik in umetnostni zgodovinar, je strokovni vodja tega arhiva. V daljšem razgovoru nama je odgovoril na številna naša vprašanja o materialnem varovanju filmskega gradiva, pridobivanju filmskega gradiva v arhiv, načinih uporabe, strokovni obdelavi, zlasti o vodenju evidenc. Za materialno varstvo filmskega gradiva je posebej poudaril, da je največji poudarek na vzdrževanju pravilne vlage (okoli 60 %). Filme redno pregledujejo in sproti odpravljajo vse morebitne poškodbe. Arhiv opravlja vsa dela za zavarovanje filmskega gradiva, razen mokrih postopkov, ki jih zanje opravlja filmski laboratorij v Barandvu. Arhivsko skladišče ima arhiv na dislocirani lokaciji, kjer hranijo filme v okviru predpisanih pogojev hranjenja. Barvne filme hranijo pri temperaturi – 5. Filme hranijo v kovinskih škatlah, posamezne vrste filmov pa označujejo z nalepkami raznih barv. Načelno hranijo arhivski izvod filmske kopije ter izvod za reprodukcijo, vključno tudi tonski zapis. Po potrebi in na zahtevo uporabnikov izdelujejo filmske kopije po predpisani tarifi. Arhiv pridobiva filme v okviru zakonskih predpisov od podjetij za proizvodnjo filmov, razen od televi-

zije. Od filmskih amaterjev ne pridobivajo filmskega gradiva, izjemoma dobijo kak film od društev. Dosti filmskega gradiva pridobijo z mednarodno izmenjavo. Ko sva se zanimala za slovensko filmsko proizvodnjo, so nama povedali, da imajo zelo malo slovenskih filmov (Štigličevo Dolino miru, Klopčičev film Cvetje v jeseni, en Babičev film), več pa imajo srbsko–hrvaške filmske proizvodnje. Za strokovno obdelavo filmskega gradiva imajo številne stroje, projekejske mize, previjalne mize, izključno lastne, češke proizvodnje. Prosila sva za tehnične podatke in dokumentacijo o tej opremi za Informacijski center o tehnični opremi arhivov v Mariboru. Obljubili so nama, da bodo to dokumentacijo z naslovi proizvajalcev poslali. Za evidenco filmskega gradiva so uvedli več obrazcev, na osnovi katerih so že pričeli z računalniško obdelavo podatkov o filmskem gradivu. Zdaj delajo evidenco za tuje filme. Dr. Opěla nama je razkazal delovne prostore za strokovno obdelavo filmskega gradiva. Prostorji so prej skromni kot pa udobni, vendar so dobro opremljeni. S posebno previdnostjo so nama pokazali prostor za računalnikom, v katerega je dostop nepoklicanim prepovedan. Naj še omeniva, da izvajajo v arhivu dosledno prakso prilagajanja filmskega gradiva na različne klimatske pogoje, od arhivskega skladišča do mesta uporabe.

Vodja arhiva Jankovec in dr. Opěla sta za Arhiv SR Slovenije izročila poleg knjig še dva pravilnika in vzorec obrazcev za evidenco filmskega gradiva, njim pa sva dala za knjižnico njihovega arhiva Inventar filmskega gradiva Arhiva SR Slovenije, ki sta ga z veseljem sprejela, češ, da kaj takega pa oni še nimajo.

Državni oblastni arhiv v Pragi. V arhivu imajo je sprejel direktor Borivoj Indra. Opisal je vlogo tega arhiva v češkem prostoru, posebej je poudaril, da kot arhiv osrednje Češke hrani tudi vire za zgodovino Slovencev. Naglasil je, da ta arhiv pridobiva velika devizna finančna sredstva za dajanje podatkov številnim interesentom iz držav zahodne Evrope in Amerike, zlasti še iz ZRN. Za te podatke imajo zaposlena dva delavca. Oblastni arhiv je tretji najbolj obiskan arhiv na Češkem. Ima 20.000 tm arhivskega gradiva in trideset delavcev. Gradivo hranijo na štirih lokacijah, v treh objektih. Na leto imajo 4.000 obiskovalcev. Nadzor med obiskovalci v čitalnici arhiva izvajajo tudi z monitorjem. Arhiv ima 5 oddelkov in sicer: 1) oddelek za politično–upravne, sodne in finančne fonde, 2) oddelek za kmetijske, gozdarske in plemiške fonde, 3) oddelek za gospodarske fonde, 4) oddelek za evidenco, čitalnico, biblioteko, restavracijo in konservacijo ter reprodukcijo gradiva, 5) inšpeksijski oddelek za okrajne arhive in arhive podjetij. Arhiv in njegova uprava sta sedaj v zgradbi avguštinskega samostana, zgrajenega leta 1358. Prostorji ne ustrezajo in je pripravljen načrt za novogradnjo, v okviru katere bodo reševali vprašanje prostorov Federalnega, Državnega osrednjega arhiva ČSR in Državnega oblastnega arhiva. Načrti so izdelani, lokacija je določena, sprejet je finančni načrt za gradnjo, arhiv pa naj bi bil zgrajen leta 1996. Po predstavitvi Državnega oblastnega arhiva in njegovih fondov nas je direktor popeljal po arhivskih skladiščih in konservatorskem in mikrofilmskem laboratoriju. Po razgovoru s predstavniki arhiva in ogledu prostorov in arhivskih skladišč (z lesenimi polieami) sva lahko ugotovila, da arhiv upravičeno pričakuje rešitev svojih arhivskih prostorov le v novi gradnji. Državnemu oblastnemu arhivu sva poklonila Vodnik po foudih in zbirkah v SR Sloveniji.

V Arhivu Karlove univerze v Pragi sva se srečala tudi z arhivarjem Arhiva glavnega mesta Praga, ki je povedal, da ravnokar išče možnost, kako bi sporočil v Ljubljano, da je odkril v njihovem arhivu okoli 300 spisov o arhitektu Jožetu Plečniku in njegovem delu v Pragi, zlasti o načrtovanju obnove cerkve, na trgu Jurija Podjebradskega. Svetovala sva, naj pripravi članek s popisom dokumentov, za naše glasilo ARHIVI, kar je rad obljubil.

V času najinega bivanja so češki kolegi poskrbeli tudi za kulturni program. V loži Ministrstva za kulturo v Smetanovem gledališču sva si ogledala predstavo Mozartovega Don Giovannija.

Ta obisk v okviru kulturne menjave je bil pomemben za nadaljevanje in poglobljanje zvez med slovensko in češko arhivsko službo. V vseh arhivih sva bila sprejeta z veliko pozornostjo, razgovori so bili odprti in so predstavljal koristno izmenjavo delovnih izkušenj, zlasti glede materialnega varstva in strokovne obdelave arhivske-

ga gradiva. Odkrivala sva tudi, da je v čeških arhivih dosti pomembnega gradiva za našo zgodovino. V vseh arhivih, ki sva jih obiskala, smo s češkimi kolegi ugotavljali, da je treba medsebojne stike nadaljevati.

OPOMBE

Glej še: Ljudmila Bezljaj-Krevel, Poročilo o študijskem obisku v Čehoslovaški socialistični republiki, Arhivi VI., 1983, str. 154–155 in Peter Ribnikar, Poročilo o študijskih obiskih na Čehoslovaškem leta 1984 in 1985, Arhivi VIII., 1985, str. 131–133.

Študijsko bivanje v Kanadi leta 1987

Milica Trebše-Štolfa

Po programu raziskovalne naloge o izseljeništvu, ki jo Znanstvenemu inštitutu Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani sofinancirajo Občinske raziskovalne skupnosti Izola, Koper in Piran ter Raziskovalna skupnost Slovenije – PORS 10, sem od 30. junija do 7. avgusta letos raziskovala med društvi slovenskih izseljencev na Niagarskem polotoku, v Provincii Ontario v Kanadi.

Vsebina dela se je nanašala na:

– nadaljevanje ugotavljanja najzgodnejše ekonomske migracije iz slovenskega dela Istre s pomočjo ankete, ustnih virov in arhivske dokumentacije in

– vzpodbujanje društev slovenskih izseljencev na tem območju k zavestnemu čuvanju in ohranjanju arhivske kulturne dediščine – in s tem k osveščanju društev o pomenu njihovega deleža pri soustvarjanju širše slovenske kulturne zgodovine kakor tudi kanadske multinacionalne skupnosti, ki jo bodo proučevali znanjci.

Kar zadeva zgodnje izseljevanje iz Slovenske Istre, sem akcijo zastavila že oktobra 1986. V Kanado sem poslala vprašalnik, ki naj bi poskušal dopolniti za območje Slovenske Istre na Inštitutu za geografijo v Ljubljani za kasnejše obdobje že zbrane nekatere podatke. Kljub prišrčnemu sprejemu, vsemu razumnevanju, obilici ustnih virov – anketnega lista niso hoteli izpolniti. Vendar sem dobila na razpolago precej uporabnih arhivskih virov. S pomočjo letih in virov, ki sem jih pridobila že pri prvem obisku v Kanadi (dec. 1985), bom lahko pripravila za objavo delne rezultate v obliki virov.

Več kot sem pričakovala, sem uspela z drugim ciljem obiska – kulturna društva slovenskih izseljencev in njihovo arhivsko gradivo.

Presenečena sem bila nad izredno pozitivno oceno o vmesnosti in vrednosti razprave, ki sem jo objavila v Rodni grudi št. 7/1987 in je izšla ravno pred mojim odhodom v Kanado. Takoj sem lahko začela s konkretnim delom pri društvih slovenskih izseljencev t. j. z lociranjem arhivskega gradiva (saj ga je bilo najmanj v društvenih prostorih), zbiranjem, sortiranjem, urejanjem origi-

nalov ter izločanjem odvečnih kopij in ne nazadnje, s fotokopiranjem gradiva, ki sem ga – kolikor sem zmogla – že prinesla s seboj, drugo je na poti, za nekatera društva je zbiranje še v teku in bo po navodilih pripravljeno za fotokopiranje do spomladi 1988.

Tako sem doslej zbrala za obdelavo naslednje arhivske fonde:

1. Slovensko primorsko prosvetno društvo SIMON GREGORČIČ, Toronto, ustanovljeno 1959. leta.

2. Slovenski narodni dom LIPA PARK, St. Catherine, ustanovljeno 1967/69 – ima tudi kronološko urejenih 14 fotografskih albumov.

3. Slovensko kulturno in družabno društvo TRIGLAV, London, ustanovljeno 1959. leta.

4. Vzajemna podporna zveza BLED, ustanovljena l. 1933 v Kirkland Lake, Ontario. (sfotokopirane imam le vse zapisnike konvencij in odborov za leta 1933–1940). L. 1978 je zveza prenesla sedež v Hamilton.

5. VPZ Bled, Odsek 13 – PLANICA, Hamilton, ustanovljeno l. 1961 (zbiranje v teku).

6. VPZ Bled, Odsek 12 – NOVO MESTO, St. Catherine, (zbiranje v teku), odsek ustanovljen februarja 1943.

7. Zapisniki sej KOORDINACIJSKEGA ODBORA ZA POMOČ ONKOLOŠKEMU INŠTITUTU v Ljubljani in MEDDRUŠTVENEGA ODBORA za obdobje marec – maj 1985.

8. SLOVENIAN MUSIC FESTIVAL, Toronto za vse obdobje njegovega delovanja, t. j. 1977–1980.

9. Prvi harmonikarski orkester (buttonbox), Welland, Ontario.

10. Morda bi še naprej ostalo neznano društvo SLAP iz Wellanda, če ne bi na gradivo o njem naletela med svojim delom. Našla sem edino številko glasila SLOVENSKEGA DRUŠTVA SLAP, ki je bilo izdano v Wellandu, marca 1953 (leto I št. 1). To je najbrž prvo povojno slovensko izseljeniško društvo – izven VPZ Bled – saj se s svojo kulturno dejavnostjo lahko ponaša že v letu 1952, t. j.